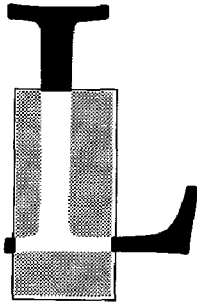

A D O L F P I Q U E R

FRASEOLOGIA I DISCURS
NARRATIU: ANÀLISI D'ALGUNS
CASOS EN LA NOVEL·LÍSTICA
CONTEMPORÀNIA

L'estudi fraseològic en les narracions demana estipular quins són els trets que ens ajuden a identificar aquest element. Seria profitós, com assenyalava M. A. Tristá (1988:13), definir el concepte i atendre a la seua diacronia: «*En este proceso de eliminación hemos conservado los tres rasgos más importantes para que una combinación de palabras defina su condición de fraseologismo. Estos son: la pluriverbalidad, el sentido figurado y la estabilidad*». Tot partint de la definició anterior, caldrà incloure en la fraseologia aquelles locucions, frases fetes, i també les expressions repetides com a formulisme que es puguen trobar en un text narratiu.

La narrativa catalana ha heretat uns mecanismes que formen part d'una tradició literària que es remunta, en alguns casos, als formalismes narratius de l'èpica. Si haguéssim de fer un resum de la seua genealogia en el discurs narratiu ens enfrontaríem amb un problema de localització i evolució. L'existència en l'èpica d'uns *clixés* narratius forma part d'una tradició que s'aprofitarà en algunes manifestacions escrites afins a la narrativa. Les cançons de gesta forniren en alguna mesura un seguit de mecanismes d'enllaç que serviren per a la narració de fets a les *Cròniques*. Així, haurem de considerar certes fórmules que indicaven canvi de temps o d'espai en la narració com «*Are lexarem això estar*», «*Ara vos lleixaré a parlar de tots los fets de Romania,...*», «*Ara lleixaré a parlar d'esta matèria...*», «*ara lleixaré estar açò...*».¹

(1) Aquests exemples formen part dels aportats per J. M. Sobré (1978: 26-29) en el seu estudi de les cròniques de Descloit i Muntaner, on es destaquen els mecanismes més habituals d'intervenció dels cronistes en el discurs i en els quals es veuen certs paral·lelismes amb les formes pròpies de l'èpica.

Hauríem de recordar –si considerem l'afinitat entre la historiografia i la narració– algunes expressions de les *Cròniques*, sobretot pel que fa a la *Crònica* de Muntaner, que ens acosten a la fraseologia vigent en la parla: «demanar de boca», «metre la mà», «bollir-li la sang», «el jorn nos par un any». També el seguit de frases fetes que es poden trobar en la de Desclot: «Qui per grat, qui per força», «e-s meravellaven així com si vessen .I. ase volar», «lo dir e al fer tot fo .I.».²

En la mateixa línia podríem aportar un gran nombre d'exemples pel que fa al *Tirant lo Blanc*: «tristes de les mares que parits los havien» (228),³ «Ab tot açò tiraren una fletxa, amb moltes d'altres...» (229), «..., car segons canta el capellà li respon l'escolà» (504), «Qui bé està no es cuita moure» (423), «Dolor de costat que et vinga» (489), «Segui's que per la coneixença que Tirant havia...» (303). Amb valor de prolepsis: «però temps vendrà...» (626). També a *Curial e Güelfa* en podem trobar mostres: «E mentre que aquetes coses se feien,...» (20, p.45),⁴ «Estant en açò,...» («21, p. 47) «Estaven aquets dos cavalleres en aquest punt...» (22, p. 48). I, possiblement, una de les narracions on més abunda l'expressió *preestablerta*, com se sap, és la *Rondalla de Rondalles* de Lluís Galiana. Qualsevol de les pàgines d'aquesta obra és un compendi de fraseologismes en el qual es pot veure una recurrència constant a ells per desenvolupar el discurs narratiu.

En aquest punt no ens hauríem d'allunyar gaire per trobar una certa afinitat entre el fraseologisme en aquesta obra i allò que es coneix com a *rondallística popular*. L'origen oral d'aquesta mena de narrativa acostava fórmules de narració preestablertes i fa d'elles algunes expressions que serviren en algun moment per marcar fites de memorització en l'expansió oral de la rondallística. Aquestes expressions són localitzables en les rondalles literaturitzades per alguns autors com ara E. Valor i les recollides per Alcover. El seu origen en la difusió oral deixa la seua empremta, però també ho fan els mecanismes narratius utilitzats per enllaçar parts del discurs, alguns marcadors i altres tipus de fraseologia que podríem encabir en aquest aspecte.

Haurem de tenir present el que és el fraseologisme referit a aquestes formes narratives i diferenciar-lo d'altres tipus de discurs incorporat dins de la narració. Assenyalarem, doncs, una doble vessant en la incorporació de la fraseologia a la narració: aquella que li és pròpia i es pot considerar peculiar del discurs narratiu i la fraseologia emprada a partir d'altres tipus de llenguatge com ara l'oral o el periodístic. La incorporació de tipologies discursives diferents de la narració és un tret que caldria justificar per la polifonia a què aquest tipus de llenguatge es veu abocat. Bàrbara Herrnstein Smith (1978: 57-83) ho ha assenyalat tot generalitzant i aportant exemples com ara l'ús que es fa en la llengua escrita de citacions i proverbis. Les manifestacions fraseològiques de la llengua oral reproduïdes en l'escrita es podrien catalogar com a fórmules lingüístiques amb empremta dins d'un sistema cultural col·lectiu al qual no són aliens els parlants de la llengua. L'autora tria com a exemples les dites. No ens estarem, però, de veure en quina mesura les seues afirmacions tenen una aplicació molt

(2) Les frases fetes tenen un paper rellevant en el discurs dels cronistes. La seua utilització ens dona mostra de la possible vigència d'aquestes entre la comunitat lingüística.

(3) El número entre parèntesi marca el de la pàgina corresponent a l'edició de Martí de Riquer, Barcelona, Ariel.

(4) Les xifres entre parèntesi senyalen el capítol i la pàgina de l'edició de M.O.L.C., Ed. 62 i La Caixa.

semblant pel que fa a la utilització de la fraseologia oral en el discurs dels personatges de narració. No haurem de creure, tanmateix, que aquesta aplicació és única; tant les frases fetes com els refranys i altra mena de construccions també habituals en el llenguatge oral, es poden veure incorporades al discurs de la narrativa, com els exemples anteriors demostren.⁵

D'altra banda caldrà diferenciar la fraseologia vinculada amb el discurs narratiu *stricto sensu*. Aquest apartat s'hauria d'incloure dins d'un bloc de tipologies discursives amb expressions pròpies com és el cas de l'assaig o el discurs periodístic, per al qual Van Dijk (1988) considerava les funcions pragmàtiques que afecten el discurs en la interpretació, les seues característiques o les llicències que se li permeten i que li donen una tipologia pròpia.

Pel que fa a les característiques més pròpies de la narració en podem donar un exemple si analitzem certes convencions com ara la interpretació—aparentment incompatible— de les locucions adverbials amb referència al present de la història, combinades amb formes verbals de pretèrit segons el tipus *ara* + Pretèrit.⁶ En el mateix sentit podem comentar les claus textuais a través de les quals el lector haurà de discernir entre *metadiscurs* i discurs narratiu o haurà d'identificar variables temàtiques o l'ús d'anacronies (Genette 1972).

Ocupem-nos, en primer lloc, de la fraseologia que ajuda a configurar la tipologia del discurs narratiu. En aquest punt haurem de partir de la consideració d'un seguit d'elements essencials com ara les característiques predicatives que organitzen els elements i distribueixen els papers dels actants, segons assenyalava Greimas. La progressió que s'organitza a partir de les proposicions narratives compta amb una cronologia i amb uns connectors.⁷ El fet dona peu a la utilització de predicacions en les quals se situa el recurs al fraseologisme. El sincretisme de la frase feta pot servir com a recurs perquè les predicacions sobre els actants tinguen un valor sinòptic si al narrador, en el moment de dibuixar la seua estratègia discursiva, no li interessa gaire elaborar una predicació profusa sobre l'actant en qüestió. Així, les materialitzacions dels actants en les estructures narratives—els actors— poden arribar a sintetitzar, ajudats del fraseologisme, un seguit d'atribucions i accions a l'estil de: «...i rector de Montcada i Reixach, *escàs de llums i de poca biografia*» (MRIPS,62), «El Liceo era *ple de gom a gom*» (MRIPS,30); «Era un espai per somiar més que per pensar» (RSF,144); o d'altres construccions en les quals el seu sincretisme resumeix el contingut atributiu sobre el personatge com és el cas de la utilització del verb *ser* amb *dur de cap*, *dur de cor*, *llarg de llengua* i altres moltes d'aquest estil.

Fixem-nos, per exemple, en la fraseologia que pot determinar la cronologia de la narració des del que es podria considerar una progressió lineal expressada per marcadors i locucions com ara *després*, *acte seguit*, *a rengló seguit*, *al cap de*, *en acabant*, *fet això*, *dit això*...: «...posà la pell de gallina a Raimon, que mai no havia presenciada un tal desori. Després un escolà...» (RSF, 38); «Acte seguit em claví dins

(5) Per això caldrà tenir present que la teoria del coneixement i l'aprenentatge d'una llengua ha d'incorporar la vessant oral i la seua aplicació literària. El llenguatge literari, sobretot la narrativa i l'assaig, són una manifestació d'aquesta conjunció d'elements que, pel que fa a la fraseologia, incorporen factors de cognició que s'han de tenir presents en l'anàlisi del text com a fet comunicatiu. Vid. HALLIDAY 1987: 145-165

(6) Segons Chatman (1978: 85) la convenció d'acceptar la combinació d'adverbs de referència present amb verbs en pretèrit marca un tret distintiu i particular del discurs narratiu. Hauríem d'entendre, per tant, que a partir d'aquestes construccions es desenvolupen frases característiques de la narració: «Ara, el seu viatge als llacs era motiu dels seus parlaments.»

(7) Sobre la construcció del discurs narratiu com a grup de proposicions dotades de coherència i unides per connectors vid. J. M. Adam (1985).

la séquia» (RIB, 15); «En acabant li havia escrit» (RIB,30); «Fet això, tornaren a les tendes» (RSF,116). Fins i tot amb la utilització d'un gerundi de verb *dicendi* amb un objecte anafòric: «Dient això els portà en una alcova de l'estança,...» (RSF,143).

A banda, però, també podem considerar el valor de simultaneïtat que s'aconsegueix amb la utilització de fórmules com *a tot això, mentre.....això, entre tant*: «Mentre deïa això amb veu melosa i pausada» (RSF,15). A més, també en la cronologia narrativa haurem de comptar amb aquells marcadors que ens indiquen, com abans hem al·ludit, anacronies com ara la *prolepsis* i l'*analepsi*. Aquestes expressions poden assenyalar-se en sentit discursiu o metadiscursiu. El cas de la intervenció metadiscursiva palesa la veu del narrador que es manifesta com a organitzador de la *dispositio*: «Deixem, però, per a una altra estona aquesta recerca subtil i minuciosa de la nostra absència de follia» (MRIPS,32)); «Bé, d'això ja en parlarem» (RSF, 51).

De vegades aquest narrador es fa palès indicant la *prolepsis* i exposant la seua omnisciència respecte al personatge. Anticipa informació al lector a través de construccions preestablertes com ara *ja veurem, ja tindrem ocasió, a llarg tret, dia vindria, al seu moment, ja s'esdevindrà, arribaria, o arribarà el moment...: «Ja tindreu ocasió de penetrar tot això quan parreu amb el moro que coneixereu en visitar Armènia» (RSF,42).*

Dins de les estratègies discursives cal tenir en compte l'el·lipsi temporal per evitar passatges que no serien rellevants en la narració de fets. D'aquesta manera entendríem: «En arribar després de tants dies de desaparició,...» (RSF, 62) o d'altres marques com podrien ser *passats els anys, passat el temps*, que de vegades s'introdueixen després de deixar un temps que en la narració no es palesa però del qual el lector coneix l'eliminació a través del discurs: «Arribat el dia de la controvèrsia,...» (RSF,19); «Passaren dies i mesos i Raimon continuava orant, llegint i meditant» (RSF,70); «Pocs dies més tard, quan ja tenia els elements necessaris per a l'expressió del seu sistema,...» (RSF, 76). Queda elidit, per tant, el temps amb el qual el lector ha de comptar però que ha estat manifestament eliminat del discurs per l'expressió que serveix d'introducció a un nou fragment temporal, de vegades marcat per frases com ara *a l'endemà, al dia següent, ...*

També, pel que fa a l'espai, ens podem trobar amb un seguit de tipologies discursives que serveixen d'indicador per introduir el lector en alguns components dels espais de la narració. Aquestes *indicacions* al lector es poden donar a través de mecanismes que estipulen les relacions del narrador o del personatge amb l'espai, siga a través de l'ús de deíctics com ara *d'ací i d'allà, ça i llà, ençà i enllà* o no.⁸ Vegem, per exemple, un cas en què les al·lusions a l'espai depenen de referències anteriors: «Bon punt vaig franquejar la porta que era al fons del corredor...» (CIR, 22). Les construccions de l'estil *al fons de, a la dreta de, d'una banda i l'altra, en entrar, a l'entrada...* ofereixen un ampli marge de recurrències per a la determinació de l'ambient a recrear en la narració: «...a una banda i l'altra de la carretera...» (CIR, 27). Fins i tot aquesta es pot marcar

(8) La descripció de llocs, per exemple, ha d'estar feta des d'un punt de referència i això pot vincular l'espai amb els personatges o el narrador. Fins i tot, concebut com a recorregut, es relacionaria amb el factor temps, com explica Cristina Peña-Marín (1989: 129)

amb un seguit d'indicadors de lloc que ens introdueixen en un espai nou en la narració. Així: *a l'interior, dins de...*: «Dins del local es barrejaven les cançons de sempre i el personal habitual» (PEGB, 180); «A l'altra banda del Pirineu, a la ciutat de Narbona...» (RSF,78).

Caldria aprofundir en altres tipus de fraseologia que marca el sentit de la narració en alguns dels seus components fonamentals. Haurem de considerar d'importància cabdal els connectors capaços d'enllaçar les parts de la narració i organitzar la seua distribució d'una manera estratègicament dissenyada per l'autor i que caracteritza les successions de motius narratius en el text.⁹ De l'ordenació en depenen les relacions semàntiques entre els motius que es generen a partir del tema. Però determinats fraseologismes en possibiliten la connexió d'una manera clara, assumint una funció de coordinació entre les parts de la narració amb expressions com ara *ultra això, amb tot això, a més a més*: «...que arriba la reina del "trottoir", l'arrabasa-voreres, la grosseta i temible: "Pipi Calces Grosses!" I això no és tot! Quin èxit, quin acaparament de públic...» (LAN,11); o amb combinació amb formes verbals com ara *dit això, fet això,...*

Per fer notar el canvi de motius en la narració, el discurs s'haurà de servir d'un seguit de mecanismes que, com hem observat, poden resultar d'allò més convencionals dins del gènere. El caràcter conclusiu pot venir a indicar la fi d'un dels motius a través de frases com *ben mirat, a fi de comptes, clar i net, en suma, és a dir, en resum, en definitiva, ras i curt, comptat i debatut...*: «La seua etimologia és imago i magia; és a dir, forma i força» (RSF,81). De vegades el valor anafòric de la frase remet al text anterior i clou una seqüència narrativa: «*Tot això*, vertadera constitució liberal i moderadora de Catalunya, se signà amb dos bisbes, sis barons i el Mestre dels Templers per testimonis» (RSF,117). En el cas següent el referent temporal és el que dona aquest caràcter de tancament d'un període de la predicació sobre un personatge: «*Un bon dia* se les pirà i no li hem vist més el pèl» (MRIPS,132). Quelcom semblant introdueix la locució amb caràcter adversatiu que conclou una reflexió del narrador sobre l'espai: «*Amb tot*, la interior era la mateixa des que algun bisbe il·lustrós havia col·locat la primera pedra protocolària» (PEGB,191).

Amb els fraseologismes el narrador es pot ajudar per obrir i tancar un fragment narratiu, com ocorre en el següent cas pel que fa un motiu relacionat amb les meditacions d'un personatge: «Joan Feliu havia fet el seu pla: tenia *ben ficades les perxes* per saber, tan aviat com esdevinguera, l'arribada a Xàtiva del senyor Ibarra» (EH, 53); «Poques paraules, anava dient-se i repetint-se com qui *dreça la cresta*» (EH, 53).¹⁰ Fins i tot el narrador emprà aquesta mena de frases per reconduir la temàtica, separant motius de major importància d'altres de segon ordre: «Acabà folla com un llum a *Las Hermanitas de los pobres*. Però *això és una altra història*» (MRIPS, 183).

En tots els aspectes esmentats fins al moment hem pogut observar que els comentaris s'han centrat en la narració en general i no s'ha incidit en algunes de les peculiaritats d'aquesta com ara el seu caràcter polifònic. Fins ací es pot aplicar a un

(9) Per a M. J. Toolan (1988: 112) els continguts de la narració s'articulen en el discurs a través de la construcció de frases que donen accions i atribucions als personatges i que s'acompanyen de circumstàncies associades al procés. Aquests elements són disposats per l'autor segons una estratègia determinada.

(10) El motiu narratiu, segons l'entenia Tomatxevski, està marcat per uns continguts semàntics. En el cas de l'exemple –encara que es faria extensible a un ampli ventall de casos– hi ha una isotopia que vincula les proposicions narratives. Aquest mecanisme pot introduir-se amb una frase feta –com en l'exemple exposat– per aconseguir apel·lar la competència lingüística del lector orientant, així, les proposicions narratives que la segueixen. Fins i tot ens podem trobar amb el mateix mecanisme de referència per tancar el motiu expressat i resumir les proposicions precedents.

narrador que limités el seu discurs a la relació d'accions sense introduir citacions expressives del discurs dels seus personatges. Haurem, per tant, de considerar la possibilitat –per no dir la necessitat– de la incorporació del discurs dels personatges a la narració i de fórmules discursives pròpies d'altres textos. Aquestes *citacions expressives* a les quals hem fet referència obliguen el narrador, en ocasions, a indicar d'alguna manera que es tracta d'un discurs aliè, citat o assumit per aquest. És el cas del Discurs Directe i del Discurs Indirecte. Davant les dues possibilitats de citació el lector haurà d'identificar aquest discurs com a diferent del de la narració i propi d'un personatge. Perquè això es done, el narrador pot recórrer a signes gràfics que indiquen la citació i deixar al lector la interpretació de les correspondències entre discurs i personatge o bé indicar, mitjançant marcadors (M. Toolan 1988:120-124) que es tracta del discurs d'un personatge en concret. Aquests marcadors disposats pel narrador ens indiquen el canvi de discurs, siga amb anterioritat o amb posterioritat a la citació. Quan el narrador utilitza expressions de l'estil *va dir, afegí, comentà, observà...* emprà marcadors que indiquen clarament al lector la pertinença del discurs a un personatge determinat. Cap la possibilitat de l'elisió d'aquestes marques,¹¹ però queda implícit el caràcter de citació. En ocasions el fraseologisme es converteix en marcador de la dicció i el seu *sentit figurat* fa les funcions dels verbs *dicendi*. Així ocorre quan ens trobem perifrasis com *deixar caure, abocar a algú* (emprat en el sentit de dirigir-se verbalment), *afalagar l'oïda, afluixar la llengua, anar-se'n de boca, anar amb mitges tintes, buidar el pap, canviar de disc, córrer la veu, daurar la píndola, deixar anar, donar fe* o construccions que empen el verb *tallar*: «I ell que em talla en sec –No» (RIB, 150); «Considerà pertinent fer-li una observació gravada de discreta ironia» (RSF,74); «Tallà l'arquebisbe amenaçador» (RSF,78).

Les fórmules que indiquen dicció solen ser mecanismes introductoris del diàleg o de la citació lliure del discurs d'un o d'uns personatges. Amb això el narrador indica el punt de canvi perquè el lector l'identifique, però a més pot incorporar alguns modificadors modals que afegeixen matisos que resulten interessants per a la narració. La fraseologia que indica mode en la dicció sol introduir un valor molt sincrètic degut a la importància del discurs reportat, però ajuda a concentrar la informació situacional condicionant-ne la recepció perquè matisa, bé amb anterioritat, a meitat o amb posterioritat: –«Tónico, mante, eres bon xic i treballador– vaig explicar-li *amb molts modos*–, però a mi no em vas...» (RIB, 83), «...anava repetint-se *com qui dreça la cresta*» referit abans. Fins i tot en alguns casos el sentit del verb comporta uns valors semàntics que impliquen la manera en què es produeix la intervenció del personatge: «Li revelà allò...» (RSF,86) comporta una matisació pel que fa al caràcter sorpresiu, per al receptor del missatge, de les declaracions que li adrecen. També en expressions com «mentre l'arquebisbe *li assenyala*...» (RSF,79) podem entreveure aquests valors modals als quals feiem referència. Direm, per tant, que el valor del fraseologisme en el cas de substitució dels verbs *dicendi* purs pot aportar matisos significatius en aspectes

(11) D. Maingueneau (1986) indica la importància dels marcadors gràfics en el cas que no existesquen marcadors lingüístics de la introducció del discurs reportat

no vinculats directament amb la dicció, sinó amb elements complementaris del seu valor narratiu.

De la introducció del discurs citat es deriva una nova tipologia i, com a recurs possible, una fraseologia que va lligada directament a la llengua oral. D'aquests vincles entre llenguatge oral i literari ja n'hem apuntat alguns al començament del present article. L'assumpció de les formes del llenguatge oral per part de la narrativa implica, de retruc, la utilització d'expressions que donen versemblança al discurs i el fan anàleg als registres de la llengua oral. D'ací que hi haja una bona part d'expressions que s'arreglaren en la línia dels modismes i frases fetes de més ample abast en el context social en el qual s'insereix l'obra.

A partir d'aquest punt se'ns ofereix la varietat de registres lingüístics que s'apleguen dins de la narració. Així i tot haurem de partir de la premissa de considerar que el discurs narratiu està construït, malgrat les diferències que es puguen observar entre registres diferents, per un mateix autor.¹² Així, l'aparició de registres diferents dins el mateix discurs és una forma de donar volum, coherència i consistència a la narració i cobrir l'aspecte de la versemblança. L'autor incorpora altres veus dins del seu discurs narratiu i d'aquesta polifonia pren, entre altres coses, construccions preestablertes de la llengua que li serviran, per exemple, per dotar els personatges d'una forma de parlar que els siga pròpia i que s'emmotlle a unes circumstàncies narratives.

La incidència de l'oralitat, habitualment d'estreta relació amb la freqüència d'aparició de frases fetes en el text, resulta cabdal. Observant un seguit de narracions podem concloure que la seua utilització en el diàleg és més abundosa que no pas en altres registres narratius. Dins d'aquesta podríem continuar analitzant la seua relació amb l'ús de determinats nivells de llenguatge. En aquest sentit el narrador aconsegueix reproduir un fet habitual a la parla i dotar de coherència amb la realitat extratextual el seu discurs. Aquesta afinitat entre llenguatge oral i discurs narratiu propicia exemples com ara el següent: «Aprofita l'ocasió, que això són *faves comptades*» (MRIPS: 117).

En altres ocasions el llenguatge col·loquial afecta, a més del diàleg, altres aspectes del discurs narratiu. Ens trobem amb trets d'estil que determinen connotacions amb el context que s'intenta reproduir.

De l'afinitat entre registres i la facilitat amb què la narració els pot utilitzar haurem de concloure que es pot arribar, sobretot en determinat tipus de narrativa, a registrar expressions que hom podria caracteritzar com a originàries d'*antillenguatges*.¹³ M'estic referint concretament a les frases fetes que s'originen en expressions pròpies de l'argot i en especial a allò que hom consideraria *argot de la delinqüència*. L'anomenada *narrativa negra* ha usat amb freqüència d'aquestes expressions. Aquestes s'haurien d'explicar segons el que en principi hauria d'haver estat la seua *funció críptica*, de codi difícilment intel·ligible per als lectors (oients) aliens a l'ambient que es reproduceix en aquesta mena de narrativa. Però la rapidesa amb què les expressions de l'argot transgredeixen la frontera amb altres classes de llenguatge¹⁴

(12) No haurem d'oblidar, segons ens assenyala M.C. Bobes (1992), que és l'autor qui inclou els diferents registres verbals en la seua narració en funció dels seus desitjos.

(13) M. A. K. Halliday (1976) vincula aquest terme amb uns trets sociolingüístics determinats. Roger Fowler (1977:22) afegeix al concepte el sentit que pot tenir un tipus de llenguatge restringit a un grup, siga professional, delictiu..., la qual cosa suposa un procés de transformació en l'estructura superficial a la qual pot tenir (o no) accés el lector de narrativa.

(14) Sobre la rapidesa dels canvis en aquest tipus de llenguatge vid. Ballester/ Piquer (1991)

propicia que frases fetes que podien tenir uns orígens definits en l'argot passen a ser d'ús més habitual entre la comunitat lingüística i es registren en usos socials que escapen als purament delictius, malgrat que de vegades s'observe certa concomitància entre l'un i els altres: «Un bon dia *se les pirà* amb una fulana i no li hem vist més el pèl» (MRIPS, 132).

El sentit crític, per tant, ha desaparegut en moltes expressions traslladades a la narrativa. En altres casos l'explicació que segueix la frase feta serveix per aclarir-ne el significat.

També cabria comentar l'afinitat amb la forma epistolar que pot exercir un paper de mitjancer entre el llenguatge literari i el col·loquial. En les narracions on observem un text en forma epistolar haurem de poder veure una *llicència* per reproduir col·loquialismes si atenem a la relació entre l'emissor i el receptor d'aquesta mena de text. Així, no ens resultarà difícil trobar exemples com ara el següent: «...que *li la pegava* amb un beneit de la jet-society valenciana i damunt *tenia la barra* i el descarament de dur-lo pels restaurants més cars de la ciutat. (LAN, 13). La presència d'aquesta mena de discurs ha estat constant en la història de la novel·lística mundial; és per això que el discurs epistolar i la fraseologia que li sol ser pròpia s'incorporen a la polifonia de la narrativa mantenint els seus motlles. Fins i tot ens podem trobar amb formes com ara l'encapçalament, que ens indiquen des d'un primer moment que es tracta de la intertextualització d'un altre registre. També es pot destacar l'al·lusió al destinatari, sovint mitjançant els pronoms de segona persona o noms propis.

En la mateixa línia de l'epistolar podríem parlar del discurs periodístic, que incorpora la fraseologia pròpia de la narració d'esdeveniments en la notícia. Així, els reportatges periodístics necessiten d'un discurs narratiu –en moltes ocasions més sincrètic i abreujat que el purament novel·lístic– per comunicar els esdeveniments i manifesten un seguit de fórmules que li donen una empremta peculiar. Així haurem de considerar les utilitzacions d'aquesta tipologia de discurs, i per tant de la fraseologia més habitual, en la narració de fets ficticis on es poden incorporar frases encunyades en el llenguatge propi de les notícies com ara *haver-hi bona entrada, jugar a una sola carta, llimar arestes, llançar el guant, penjar d'un fil, perdre el tren de..., tornar a la càrrega, posar en joc, obrir pas*.

Si el col·loquial i el periodístic han mostrat sovint la seua tendència a la incorporació al discurs de la narrativa també ho han fet altres –encara que potser amb menys freqüència– com el llenguatge administratiu, el jurídic, etc. amb expressions formals de l'estil de *tenir efecte, tenir per bé, tenir entrada...*» «Havent escoltat la seua demanda, nomenem curador i administrador Pau Galceran,...» (RSF, 98); «És cert i manifest que Blanca, dona de Raimon Llull,...» (RSF, 97). Per aquesta raó haurem de suposar que els fraseologismes habituals en ells s'incorporen al text de ficció. La pluralitat de veus que ofereix la narrativa dóna cabuda a tot l'espectre de registres que en el món real es donen i es constitueix en una forma molt concreta de reproduir parcialment la realitat del món de referència.

Com hem vist suara el fraseologisme es pot generar des dels mateixos fonaments de la narració. L'element essencial d'aquesta –la predicació sobre els actors– assumeix la possibilitat d'incorporar fraseologia com a tret propi d'aquesta mena de discurs.

Així entendrem que la fraseologia en la narració ajuda a l'articulació de l'espai i de la cronologia textual i a les seues combinacions. No haurem d'oblidar que determinades frases poden indicar, d'entrada, la combinació d'elements que introduesca trets ambientals i modals. Resultat d'això serà la seua importància en servir de guiatge al lector per identificar i connectar les estructures narratives .

Aquesta característica la desenvolupa també pel que fa a les possibilitats de ser connector temàtic que funcione com mecanisme d'enllaç o com a sinopsi introductòria o conclusiva d'un motiu narratiu.

A més serà d'importància cabdal pel que fa a la indicació de canvi de tipus de discurs. El seu valor de modificador modal i matisador de verbs de dicció ajuda a determinar alguns aspectes modals pel que fa a la interacció comunicativa autor-lector.

Ajuda a perfilar i caracteritzar altres tipologies discursives inserides en el discurs narratiu donant coherència a la pluralitat que la narració ofereix. A través del fraseologisme hom pot identificar una determinada mena de discurs com ara el periodístic, el col·loquial i l'argot, l'administratiu, l'epistolar...

Caldria afegir, encara, el seu valor recurrent en relació amb el context i cotext, la seua importància com a anafòric i la seua funcionalitat com a oració, frase o sintagma que possibilita un ample ventall de relacions dins del text.

La fraseologia s'incorpora en la conjunció del discurs amb les estructures narratives¹⁵ i fa que l'estratègia de l'autor, transformat en narrador, adopte uns trets propis i afaïçone la tipologia dels textos. Les característiques de determinats textos narratius com la rondallística popular o l'èpica en són una manifestació primària. L'evolució dels gèneres al llarg de la història ha anat donant trets distintius a les frases i emmotllant-les en les tipologies discursives vistes suara.

S'estableix la possibilitat de relacionar dialècticament el fraseologisme amb l'originalitat. La recurrència permanent a la fraseologia en cadascun dels aspectes revisats en l'article ens donaria la mesura d'un autor que repetesca clixés narratius, coneixedor dels mecanismes lingüístics dels quals es pot valer però sense gaire *habilitat* per trencar o evitar motlles.

D'altra banda sembla difícil que qualsevol autor pugui escapar totalment de la utilització de la fraseologia en el moment de desenvolupar la seua estratègia discursiva. La varietat en el recurs, la manca de repeticions i certs trencaments dels mecanismes habituals poden dotar d'originalitat un discurs narratiu.

Caldria, de tota manera, cercar l'equilibri i la mesura per poder resultar innovador sense perdre de vista les relacions de cognició lingüística que afecten lector i autor. La fraseologia, ja ho hem dit, marca certs punts de connexió en aquest sentit. El seu

(15) Les estructures de manifestació, segons J. Courtés (1976: 102) produeixen i organitzen els significants propis d'una llengua o, com és el cas que ens ocupa, d'una tipologia de llenguatge.

caràcter discursiu es vincula amb l'organització dels fets relatats i a la pragmàtica de la narració. És a dir, la *dispositio* retòrica del text està lligada a un element de l'*elocutio* al qual, com hem dit, ha de tenir accés el lector per poder interpretar convenientment els canvis en l'estratègia discursiva, ja que en cas contrari la comunicació se'n ressentiria.

ADOLF PIQUER
Universidad de Salamanca

ABREVIATURES EMPRADES

- CIR: Ferran Torrent, *Cavall i rei*. 1989. Quaderns Crema.
EH: Martí Domínguez, *Els horts*. 1972. L'Estel
LAN: Lluís Fernández, *L'anarquista nu*. 1990. Edicions 62.
MRIPS: Montserrat Roig, *Molta roba i poc sabó*. 1993. Edicions 62.
PEGB: Ferran Torrent, *Penja els guants, Butxana*. 1985. Quaderns Crema.
RIB: Josep Lozano, *Ribera*. 1990. Bromera.
RSF: Lluís Racionero, *Raimon o el seny fantàstic*. 1991. Edicions 62.

REFERENCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ADAM, J. M. (1985) *Le texte narratif. Traité d'analyse textuelle des récits*, París, Nathan-Université.
BALLESTER, J. i A. PIQUER (1991) «Argot i contacte de llengües. La seua vigència literària», dins *Actes del VIII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona 1993, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. III, pàgs. 333-345.
BOBES, M. C. (1992) *El diálogo*, Madrid, Gredos.
CHATMAN, S. (1988) *Historia y discurso*, Madrid 1990, Taurus.
COURTÈS, J. (1976) *Introducción a la semántica narrativa y discursiva*, Buenos Aires 1980, Hachette.
FOWLER, R. (1977) *Linguistics and the Novel*, Londres-Nova York, Methuen.
GENETTE, G. (1972) *Figures III*, París, Seuil.
HALLIDAY, M.A.K. (1976) *El lenguaje como semiótica social. La Interpretación social del lenguaje y su significado*, Mèxic 1982, F.C.E.

- (1987) «La lengua y el orden natural» dins HALLIDAY *et alii*: *La lingüística de la escritura*, Madrid 1989, Visor.
- HERRNSTEIN SMITH, B. (1978) *Al margen del discurso*, Madrid 1993, Visor.
- MAINGUENEAU, D. (1986) *Eléments de linguistique pour le text littéraire*, París, Bordas.
- PEÑA-MARÍN, C. (1989) «Sujeto, espacio y tiempo en el discurso» dins LOZANO *et alii* *Análisis del discurso. Hacia una semiótica de la interacción textual*, Madrid, Cátedra.
- SOBRÉ, J. M. (1978) *L'èpica de la realitat*, Barcelona, Curial.
- TRISTA, M. A. (1988) *Fraseología y contexto*, L'Havana, Ciencias Sociales.
- TOOLAN, M. (1988) *Narrative. A Critical Linguistic Introduction*, Londres-Nova York, Routledge.
- VAN DIJK, T. A. (1989) *La noticia como discurso*, Barcelona 1990, Paidós.

